

**de stem van het
Humanistisch Verbond
1966 - 1978**

uitgave Humanistisch Verbond
postbus 114 3500 AC Utrecht.

PUBLIEKE VERKLARINGEN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND 1966 - 1978

1. Het Humanistisch Verbond over Vietnam (1966)	2
2. Vietnam (1967)	2
3. Griekenland (1967)	3
4. Vietnam (1968)	3
5. Martin Luther King (1968)	4
6. Tsjechoslowakije (1968)	5
7. Encycliek "Humanae Vitae" (1968)	5
8. Maagdenhuis (1969)	6
9. Zuid-Oost Azië (1970)	6
10. Volkstelling (1971)	7
11. De drie van Breda (1972)	8
12. Abortus provocatus (1972)	9
13. Oeganda (1972)	10
14. Olympische Spelen in München (1972)	10
15. Bombardementen op Noord Vietnamese steden (1972)	11
16. Nucleaire wapens (1973)	11
17. In vrijheidsstelling A. Amalrik (1973)	11
18. Vrijheidsberoving Solzenitsyn (1974)	12
19. Kees Vellekoop (1974)	12
20. Bede aan het slot van de Troonrede (1974)	12
21. Abortus provocatus (1974)	13
22. Abortuskliniek Bloemenhove (1974)	14
23. Toegankelijkheid van Saoedie-Arabië voor ongelovigen (1975)	15
24. Morgentaler (1975)	15
25. Overwegingen inzake gijzeling (1975)	15
26. Ontwerp van wet gewetensbezwaren militaire dienst 1976)	18
27. De drie van Breda (1976)	18
28. Kernenergie-problematiek (1977)	18
29. Neutronenbom (1977)	19
30. Zuid-Afrika - discriminerende maatregelen (1977)	19
31. Kernwapens (1978)	19

PUBLIEKE VERKLARINGEN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND 1966 - 1978

1. Het Humanistisch Verbond over Vietnam (september 1966)

Het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond, diep doordrongen van het langdurige lijden van het Vietnamese volk, verontrust over de vooruitzichten voor de wereldvrede, als de uitslag een overwinning door een verpletterende militaire macht zou moeten zijn, en zonder in discussie te treden over de diverse factoren die tot de huidige situatie geleid hebben, vraagt alle belanghebbende partijen de noodzakelijke pogingen in het werk te stellen om de vrede te doen weerkeren.

Het Hoofdbestuur dringt aan op:

- . een staakt-het-vuren, zowel in Noord- als in Zuid-Vietnam,
- . onderhandelingen over geschilpunten door alle gevechtspartijen onder nationale auspiciën,
- . de naleving door alle partijen van de Conventie van Genève van 1949 betreffende krijgsgevangenen en burgerbevolkingen,
- . en de vervanging van buitenlandse strijdkrachten, welke dan ook, door een internationale politiemacht, totdat een door het Vietnamese volk gekozen regering stevig is gevestigd.

2. Vietnam (mei 1967)

Het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond heeft zich op 16 mei 1967 met de volgende brief tot de minister-president gericht:

Het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond,

geneigd als vertegenwoordiger van geestelijke stromingen alleen bij bijzonder dringende aangelegenheden in officiële uitspraken stelling te nemen terzake van algemene politieke problemen; zich er bovendien terdege van bewust dat het leveren van een constructieve bijdrage tot de oplossing van een ingewikkelde kwestie als de oorlog in Vietnam moeilijker is dan het weerspiegelen in algemene vertogen van de wijdverbreide gevoelens van verontrusting (aan welke gevoelens overigens ook de Internationale Humanistische Unie laatstelijk nog in haar resolutie van 31 juli 1966 uitdrukking heeft gegeven); ziet niettemin in de jongste verklaring van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties een duidelijke aansporing aan allen, die het wel menen met de internationale rechtsorde en de menselijkheid, om het uiterste te beproeven teneinde een dreigende en feitelijke escalatie van dit nu al zoveel jaren slepende conflict tegen te gaan; heeft met de Secretaris-Generaal het gevoel, dat een

nieuwe fase in dit tragische conflict op het punt staat in te treden: "een beginfase van een derde wereldoorlog", waarbij men zich mag afvragen hoe lang nog verantwoordelijke figuren een verdere uitbreiding van de vijandelijkheden in de richting van een dergelijke ramp vermogen te voorkomen; meent, dat het onder deze omstandigheden een kwestie van schuldig nalaten zou zijn, indien niet al het mogelijke werd gedaan om partijen in het conflict tot bezinning te brengen en hen te vragen terug te keren van een heilloze weg, die met langzamerhand haast voorspelbare zekerheid moet leiden tot het bereiken van een rampzalig keerpunt in het toch al zo moeizame ontwikkelingsproces van de menselijke samenleving; doet daarom, in het volle besef van de draagwijdte van hetgeen hier gevraagd wordt, een dringend beroep op de Nederlandse regering om alle haar in het internationale verkeer ten dienste staande middelen, hetzij zelfstandig, hetzij in samenwerking met anderen, onverwijld aan te wenden met de bedoeling een zodanige bemiddeling te bewerkstelligen, dat de voorwaarden geschapen worden voor een redelijk gesprek tussen alle betrokken partijen.

3. Griekenland (1967)

Op 15 december 1967 heeft het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond een telegram gezonden aan de minister van Buitenlandse Zaken in verband met de ontwikkelingen in Griekenland. De pers werd een communiqué van dezelfde strekking gezonden.

"Zelfs de schijnbare wettigheid van het Griekse junta-regiem, dat nu al maanden met schending van zelfs de meest fundamentele mensenrechten regeert, is na de jongste gebeurtenissen op zijn minst genomen betwistbaar geworden. Gezien de Nederlandse bijzondere verantwoordelijkheid jegens de vrijheid van het Griekse volk in het algemeen en met het oog op het Griekse NAVO-lidmaatschap en het geassocieerd lidmaatschap met de EEG in het bijzonder, verzoeken wij dringend de kwestie van de erkenning van het regiem nog eens zorgvuldig te overwegen en in elk geval te bevorderen, dat Griekenland geen financiële voordelen uit de EEG-associatie meer geniet en zijn ideologisch isolement ten opzichte van de Westerse wereld, waarin de Griekse junta zich plaatste, zo volledig mogelijk wordt onderstreept", aldus het telegram.

4. Vietnam (1968)

Op 8 januari 1968 werd door het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond naar aanleiding van de situatie in Vietnam een verklaring afgelegd:

Temidden van de veelvuldige bedreigingen van de vrede in de wereld, krijgt de oorlog in Vietnam door zijn omvang en duur meer en meer een fataal karakter.

Daarom dient iedere mogelijkheid om tot een bevredigende beëindiging van die oorlog te komen te worden aangegrepen.

We hebben steeds beseft, dat ons een grote terughoudendheid past in zaken waarover op grond van een levensovertuiging moeilijk eenduidige uitspraken zijn te doen, temeer daar in de wereld recht en onrecht zo geschakeerd verdeeld zijn.

We hebben er dan ook geen behoefte aan de Verenigde Staten als zondebok aan te wijzen. Maar er zijn morele waarden in het geding die op dit moment tot spreken nopen. Dat besef dringt zich te sterker op, nu de ontwikkeling van de laatste maanden de indruk vestigt, dat deze oorlog geen uitzicht meer biedt, maar partijen veeleer voortdrijft op een weg van zinloze verruwing en vernietiging.

Onder deze omstandigheden is het niet langer aanvaardbaar, dat de oorlog in Vietnam meer en meer wordt verhevigd met alle gevolgen daarvan voor de vernietiging van menselijk leven, voor de mogelijkheden tot ontwikkelingshulp en vestiging van de "great society", voor de ontspanning in de internationale samenleving en voor het risico van uitbreiding van het conflict tot een wereldramp.

Daarom menen wij, dat de ogenschijnlijke bereidheid van Noord-Vietnam om vredesonderhandelingen op aanvaardbare wijze te openen, niet mag worden genegeerd.

Wij zijn dan ook tot de overtuiging gekomen, dat de onmiddellijke en onvoorwaardelijke stopzetting van de bombardementen op Noord-Vietnam en de oorlogshandelingen tegen Noord-Vietnam noodzakelijk is.

Wij zien geen overwegingen van prestige of politiek beleid, die kunnen opwegen tegen deze overtuiging, die door diepe bezorgdheid voor menselijkheid en wereldvrede wordt ingegeven.

Wij doen dan ook een beroep op het Nederlandse volk, de politieke partijen en de regering, om met kracht te bevorderen, dat deze maatregel verwerkelijkt wordt.

5. Martin Luther King (april 1968)

In verband met de moord op Martin Luther King is het volgende telegram verzonden aan de organisatie voor coloured people in Amerika:

"Hebben met grote ontsteltenis kennis genomen van de verachtelijke sluipmoord op ds. Martin Luther King, voorvechter voor burgerrechten en menselijkheid.

Moge zijn ongeëvenaarde voorbeeld, waarvoor heel de wereld hem dank verschuldigd is, niet slechts voortleven in de menselijke geschiedenis, maar vooral komende generaties een aanmoediging zijn om menselijke relaties in zijn geest op te bouwen.

Geven in overweging te bevorderen, dat zijn sterfdag wordt geproclameerd tot Dag van de Gelijkvaardigheid der Mensen.

Betuigen onze diepe deelneming".

6. Tsjechoslowakije (september 1968)

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond spreekt zijn grote ontsteltenis uit over de gewapende inmenging van buitenlandse troepen in de binnenlandse aangelegenheden van Tsechoslowakije.

Deze inmenging is in strijd met het Handvest van de Verenigde Naties en de erkende normen van het internationale recht.

Het is bovendien, na de gebeurtenissen in Tsjechoslowakije in 1948 en in Hongarije in 1956 ook van de zijde van de landen van het Warchau-Pact, opnieuw een inbreuk op het recht van ieder volk om over zijn eigen lot te beschikken.

Dit optreden vermindert wederom voor lange tijd de hoop van velen op een geleidelijke verbetering van de internationale betrekkingen. Het bewijst helaas andermaal, dat ondanks het streven naar liberalisatie binnen de communistische wereld, zelfs de minimale eisen van persoonlijke vrijheid, die ten grondslag liggen aan elke verbetering van de menselijke samenleving daar nog steeds niet worden erkend.

7. Encycliek "Humanae Vitae" (september 1968)

Met diepe teleurstelling en grote ongerustheid heeft het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond kennis genomen van de pauselijke encycliek "Humanae Vitae".

Hoewel het hoofdbestuur niet direct betrokken is bij deze pauselijke uitspraak, meent het toch met klem ertegen te moeten protesteren in verband met de consequenties die deze uitspraak in de gehele wereld kan hebben. Het hoofdbestuur meent, dat er minder dan ooit aan bezinning op een verbod van alle anti-conceptionalia en vormen van abortus behoefte bestaat. Een dergelijk verbod kan alleen maar als gevaarlijk en onzedelijk worden bestempeld.

Gevaarlijk is zo'n verbod, omdat de pauselijke uitspraak ertoe moet leiden, dat de toename van de wereldbevolking bevorderd wordt, met alle risico's daarvan, zoals tekorten in de voedselvoorziening en ruimtegebrek en met als gevolgen: innerlijke onrust, maatschappelijk onbehagen en toenemende agressiviteit.

Gevaarlijk evenzeer, omdat in de internationale organen en bij de internationale ontwikkelingshulp een van de machtigste geestelijke organisaties in de wereld, die de R.K. Kerk is, onverminderd een verlamme invloed zal blijven uitoefenen.

Onzedelijk is zo'n verbod, als miskenning van de persoonlijke verantwoordelijkheid, als uiting van onbegrip voor de waarde van het menselijk leven in al zijn aspecten, en als poging tot autoritaire dwang in zeer persoonlijke zaken waarbij juist aan objectieve voorlichting behoefte is; onzedelijk tenslotte als een volslagen miskenning van de waarde van huwelijk en liefdebeleven, wanneer deze waarde in de eerste plaats in vruchtbaarheid wordt gezien.

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond vertrouwt, dat allen die pogen hun leven redelijk verantwoord in te richten, deze pauselijke uitspraak zullen afwijzen als ontoelaatbaar.

8. Maagdenhuis (juni 1969)

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond spreekt zijn verontrusting uit over het proces tegen de bezetters van het Maagdenhuis.

In de eerste plaats is het onrechtvaardig, als in de ene stad (Tilburg) de bezetting van een universitair gebouw niet wordt vervolgd en in de andere stad (Amsterdam) wel.

Verder houdt het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond het ervoor, dat in Amsterdam een massa-proces is aangespannen, in naam op aanklacht van lokaalvredebreuk, terwijl het in feite de functie heeft in te grijpen in een politieke strijd voor hoogst noodzakelijke democratisering van het universitaire onderwijs.

Het hoofdbestuur vreest van dit alles een verdere toespitsing van tegenstellingen, die in de strijd der meningen over de structuur der samenleving de aanwending van fysiek geweld bevordert.

Het hoofdbestuur meent dat er alle aanleiding is, om naar verzachting van die tegenstellingen te streven, door de zo zeer gewenste structuurveranderingen in een open en werkelijk democratische discussie van alle partijen op basis van feiten en redelijke argumenten te brengen.

9. Zuid-oost Azië (mei 1970)

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond spreekt zijn ernstige verontrusting uit over de uitbreiding van de oorlogshandelingen in Zuid-oost Azië.

Het ziet hierin een regelrechte doorkruising van de pogingen om door onderhandelingen en geleidelijke terugtrekking van de Amerikaanse troepen tot beëindiging van de strijd te komen.

De Nederlandse regering heeft begrip uitgesproken voor de houding van één der betrokken partijen in deze, de Verenigde Staten.

Het hoofdbestuur betreurt deze uitspraak. Het meent op grond van zijn bezorgdheid voor de bedreiging van de menselijkheid en wereldvrede, dat geen enkele strijdende partij gesteund mag worden in activiteiten, die steeds verder afvoeren van het enige aanvaardbare doel; vrede te brengen in Zuid-oost Azië.

Het dringt er bij de Nederlandse regering op aan, haar verklaring te herroepen.

10. Volkstelling (januari 1971)

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond, geeft met betrekking tot de aanstaande volkstelling het volgende te kennen:

Het Humanistisch Verbond heeft - in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek te 's Gravenhage - een methode ontwikkeld om de in Nederland ten aanzien van de volkstelling zelf kwantitatief te wegen.

Wanneer aan deze mogelijkheid voldoende bekendheid wordt gegeven en er vervolgens optimaal van wordt geprofiteerd, zal het mogelijk zijn een objectief inzicht te krijgen in de juiste omvang van de thans levende protestgevoelens.

Het Verbond koestert zelf ook ernstige bedenkingen tegen een aantal onderdelen van de volkstelling.

Deze bedenkingen richten zich met name tegen:

- het ontbreken van voldoende waarborgen ten aanzien van de anonimiteit en de daaruit voortvloeiende, ontoelaatbaar te achten, inbreuk op de privacy bij de volkstelling.
De hieruit geboren protestgevoelens kunnen - ondanks de gestelde strafbepalingen - bij velen aanleiding worden hun noodzakelijke medewerking aan de volkstelling (geheel of op onderdelen) te onthouden, hetgeen dan de waarde der gegevens negatief zal beïnvloeden.
- de verschillende manieren waarop in de volkstelling de vraag naar kerkelijke gezindte en naar humanistische gezindheid is ingericht.
De hier gevolgde methodieken zullen gegevens opleveren die (zowel in absolute zin als in onderlinge samenhang) een bij voorbaat vast te stellen totaal onjuiste afspiegeling van de werkelijkheid geven.

- het feit dat voor de volkstelling verantwoordelijke ministers, de Tweede Kamer hebben medegedeeld, dat over de wijze van telling met het Humanistisch Verbond overeenstemming is bereikt. Deze mededeling kan niet alleen ten stelligste worden tegengesproken, sterker nog: onze ernstige bezwaren op dit punt moeten bij de betrokken bewindslieden ten volle bekend worden verondersteld.

11. De drie van Breda (februari 1972)

Tijdens de discussies over de eventuele vrijlating van 'de drie van Breda' zond het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond op 18 februari 1972 de volgende verklaring aan de minister van Justitie, de voorzitter van de Tweede Kamer en het Algemeen Nederlands Persbureau.

Vrijlating van de drie oorlogsmisdadigers die in Breda verblijven roept bij humanisten verschillende reacties op. Er is in het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond overeenstemming over de stelling dat strafuitvoering een redelijke zin moet hebben en dat straf vermeden of afgebroken moet worden indien degene op wie de straf is gericht lichamelijk en geestelijk niet als een normaal functionerend wezen kan worden beschouwd, of indien met straf geen feitelijk doel meer wordt beoogd.

Er bestaat in het hoofdbestuur ook eenstemmigheid over het feit dat er, voor wat de drie oorlogsmisdadigers hebben gedaan, binnen ons rechtssysteem feitelijk geen middel bestaat om in een bestraffing het belang van de drie betrokkenen, dat van de maatschappij en in het bijzonder dat van de ergst getroffen en zodanig te verzoenen dat het rechtsgevoel wordt bevredigd.

De gevangenschap van de drie van Breda wordt door humanisten echter vrijwel onverdeeld principieel als een vreemd element in onze rechtssfeer ondervonden. Een deel van het hoofdbestuur wil dat vreemde element niettemin blijven verdragen en de isolatie handhaven, om redenen van ontzag voor het leed van onvergelijkelijke aard en omvang, dat door de drie van Breda werd veroorzaakt; een ander deel van het hoofdbestuur wenst over zijn emotionele bezwaren heen te stappen en de vrijlating te steunen op grond van overwegingen die voortvloeien uit de voorkeur voor een consequente rechtstoepassing.

Slijtage van gevoelens, eerder dan rationele discussie, zal hier misschien eenmaal eensgezindheid teweeg brengen.

Juist door kennelijk nog onoverbrugbaar tegengestelde meningen van voor- en tegenstanders in deze kwestie dringt het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond er op aan pas tot vrijlating van de drie van Breda over te gaan indien gebleken is dat hiervoor een ruime meerderheid bij de volksvertegenwoordiging bestaat. Het hoofdbestuur is namelijk van oordeel dat in deze bijzondere aangelegenheid meer dan gewoonlijk groot gewicht moet worden toegekend aan de diepe emotionele bezwaren van hen die wellicht in getal langzamerhand een minderheid gaan vormen,

maar wier betrokkenheid bij wat voor onze gemeenschap in de laatste wereldoorlog op het spel stond, ons verplicht tot uiterste behoedzaamheid.

12. Abortus Provocatus (mei 1972)

De voorgenomen wettelijke regeling van abortus provocatus geeft het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond reden zijn standpunt daaromtrent bekend te maken.

Het hoofdbestuur stelt voorop:

- . De humanist streeft er naar bij te dragen tot en mede te werken aan de ontwikkeling tot grotere mondigheid en zelfstandigheid van de mens in onze samenleving.
Dit brengt mede het bevorderen van zelfstandige oordeelsvorming en het vrij beslissen over zaken van hoogst persoonlijke aard - en zwangerschap is zulk een zaak bij uitstek - zonder belemmering door vooroordeel of door angst. De veel gebruikte slagzin 'abortus is moord', een slagzin welke een gecompliceerde werkelijkheid op vervalsende wijze vereenvoudigt, moet als weergave van een dergelijk vooroordeel worden aangemerkt.
- . Vastgesteld moet worden dat in de historie van de mensheid, in alle samenlevingen, is gegrepen naar het middel van abortus provocatus door de vrouw in nood en dat belemmeringen van wettelijke aard tegen het verlenen van bijstand daarbij door medisch bevoegden ernstige gevaren met zich heeft gebracht.
De overheid heeft tot taak de lichamelijke en geestelijke gezondheid te bevorderen en er voor te waken dat schaden kunnen worden aangericht door medisch onbevoegd handelen.
- . Het is een misvatting te menen dat vrouwen die hun zwangerschap willen onderbreken daartoe lichtvaardig besluiten. Een ongewenste zwangerschap brengt elke vrouw in een bijzonder moeilijke probleem-situatie en het besluit om een zwangerschap niet te voltooien kost altijd veel innerlijke strijd tengevolge van met elkaar strijdige gevoelsoverwegingen. Zo de overheid ten deze een taak heeft, dan is het dat het verlenen van hulp en bijstand bij de besluitvorming voor degene die deze werven, worde bevorderd.

Deze vooropstellingen leiden tot navolgende oordelen:

Het onderbreken van zwangerschap als laatste middel om geboorte van een niet gewenst kind te voorkomen moet blijven voorbehouden aan de vrije beoordeling van de rechtstreeks belanghebbende vrouw. Deze dient - zo nodig - daarbij te kunnen worden geholpen. Wettelijke regelingen mogen niet tot gevolg hebben dat gevaren voor lichamelijke en geestelijke gezondheid ontstaan. Het is dan ook van groot belang dat belemmeringen voor artsen om aan uitvoering van abortus provocatus mee te werken uit onze wetgeving verdwijnen. Er bestaat ook geen grond waarom - anders dan bij alle andere medische verrichtingen - bij abortus provocatus de arts aan wettelijke regelen zou moeten worden gebonden. Overigens rust op de arts de plicht, zoals bij elk ander medisch handelen, de grenzen van het medisch aanvaardbare risico van hetgeen van hem wordt gevraagd, zelfstandig te beoordelen. Hij dient ook, juist hier, zijn patient alle nodige begeleiding te bieden, waaronder begrepen verwijzing naar een andere arts, indien zijn levensovertuiging hem deze hulpverlening ver-biedt.

Van de artsen, die regelmatig in de uitoefening van hun beroep besluiten moeten nemen, samenhangend met leven en dood, mag met vertrouwen worden verwacht dat zij ook bij de abortus provocatus hun weg zullen vinden.

13. Oeganda (september 1972)

Op 18 september 1972 heeft het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond een telegram gezonden aan de minister van Buitenlandse Zaken in verband met de toestand in Oeganda:

"Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond neemt met veront-rusting kennis van de steeds onaanvaardbaarder vormen, die zowel maatregelen als dreigementen ten aanzien van Aziaten, Israëlis en anderen aannemen in het Oeganda van generaal Amin en dringt er op aan dat de Nederlandse regering met overtuiging zal bijdragen tot het mobiliseren van de wereldopinie tegen de praktijken en normen die hier tentoongespreid worden".

14. Olympische Spelen in München (september 1972)

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond is diep geschokt door de zo tragisch afgelopen gebeurtenissen op de Olympische Spelen in München. Het is vervuld van afschuw over de moord op een aantal weerloze gijzelaars zoals het uit humanistisch oogpunt telkens het afdreigen van zaken met menselijke levens als inzet en het doden van deze mensen volstrekt verwerpt.

Het hoofdbestuur wil naar aanleiding van de gebeurtenissen twee zaken aan de orde stellen:

- . Het hoofdbestuur heeft er begrip voor dat Nederlandse atleten die soms jarenlang naar het sportieve hoogtepunt van de Olympische Spelen te München hadden toegeleefd, hebben overwogen na de gebeurtenissen door te gaan. Het heeft bij het hoofdbestuur echter een gevoel van verslagenheid achter gelaten, dat na de veelvoudige moord op sportbroeders, de menselijke solidariteit niet de doorslag heeft gegeven. Naar zijn mening heeft het Nederlands Olympisch Comité de verbroederingsgedachte die wezenlijk voor de Olympische Spelen heet te zijn, hoogst twijfelachtig gemaakt.
- . De verschrikkelijke daad van een aantal Palestijnen - veroordelenswaard in elk opzicht - mag niet worden genegeerd als noodkreet dat een oplossing van de slepende Midden-Oost-kwestie geboden blijft.

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond doet dan ook een klemmend beroep op alle betrokkenen het uiterste te proberen om met de meeste spoed een oplossing te bereiken die uit menselijk oogpunt aanvaardbaar is.

Aldus de tekst van de verklaring van het hoofdbestuur zoals vastgesteld in zijn vergadering van 8 september jl.

15. Bombardementen op Noord-Vietnamese steden (december 1972)

Op 28 december 1972 werd door het presidium van het Humanistisch Verbond aan de ambassadeur der Verenigde Staten in Nederland het volgende telegram verstuurd:

"Namens het Nederlandse Humanistisch Verbond betuigen wij ons afgrijzen over de moordende, massale bombardementen op Noord-Vietnamese steden.

Wij ondersteunen krachtig het protest van de Nederlandse regering hierover en roepen uw regering op deze bombardementen onverwijld te staken."

16. Nucleaire wapens (mei 1973)

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond heeft op 28 mei 1973 aan de ambassadeur van Frankrijk in Nederland de volgende brief gezonden:

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond dringt er, via u, bij uw regering ten sterkste op aan af te zien van de voorgenomen proeven met nucleaire wapens in de open lucht.

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond betreurt het, dat uw regering meent met deze proeven te moeten voortgaan op een moment dat alom in de wereld een gefundeerde ongerustheid over de bedreiging van het natuurlijk leefmilieu toeneemt.

17. In vrijheidsstelling A. Amalrik (juni 1973)

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond heeft op 8 juni 1973 aan de ambassadeur van de U.S.S.R. in Nederland een brief van de volgende inhoud gezonden:

" Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond heeft met verontwaardiging kennis genomen van het feit dat de schrijver en historicus A. Amalrik na het verstrijken van zijn straftijd niet op vrij voeten is gesteld.

Het is diep bezorgd over de onderdrukking van de vrije meningsuiting in uw land die nu opnieuw blijkt, nadat Amalrik eerst al op grond van zijn publikaties tot gevangenisstraf werd veroordeeld.

Het hoofdbestuur betuigt zijn warme instemming met de oproep van Sacharov c.s. en dringt er bij uw regering op aan Amalrik thans onmiddellijk in vrijheid te stellen.

18. Vrijheidsberoving Solzenitsyn (februari 1974)

Het presidium van het Humanistisch Verbond zond op 13 februari 1974 een telegram aan de ambassadeur van de U.S.S.R. in Nederland:

"Presidium Humanistisch Verbond protesteert met kracht tegen hernieuwde vrijheidsberoving Nobelprijzdrager Solzenitsyn en dringt bij uw regering aan op onmiddellijke vrijlating."

19. Kees Vellekoop (april 1974)

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond heeft met grote teleurstelling kennis genomen van de uitspraak over de dienstweigering van Kees Vellekoop.

Het wil er geen oordeel over uitspreken of op grond van de bestaande wettekst zijn gewetensbezwaren door de rechter erkend hadden kunnen worden.

Helaas is in de strafmaat niet tot uiting gebracht dat juist thans uitbreiding van de wettelijke gronden voor dienstweigering in discussie is.

In ieder geval meent het hoofdbestuur, dat een uitspraak als deze onderstreept hoezeer wijziging van de wet op dit punt op korte termijn geboden is. Het heeft er zich al eerder over uitgesproken dat gewetensbezwaren tegen elke of enigerlei vorm van oorlogsverrichting door het militaire apparaat grond voor vrijstelling van militaire dienst dienen op te leveren.

Het hoofdbestuur doet een dringend beroep op de Nederlandse regering en de Staten-Generaal om een dergelijk voorstel tot wetwijziging op de kortst mogelijke termijn tot stand te brengen en verzoekt de minister van Justitie in afwachting daarvan de tenuitvoerlegging van de uitspraak achterwege te laten.

20. Bede aan het slot van de Troonrede (september 1974)

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond zond op 5 september 1974 aan de Raad van Ministers de volgende brief:

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond heeft er kennis van genomen dat er een georganiseerde poging wordt ondernomen - ondersteund door handtekeningen - om op uw college druk uit te oefenen, teneinde in de troonrede, ter gelegenheid van de opening van de nieuwe zittingsperiode van de Staten-Generaal, de z.g. bede aan het slot weer op te nemen.

Na de troonrede van 18 september 1973 - waarbij in de plaats van de

traditionele bede "dat God U wijsheid en kracht moge geven", de hoop werd uitgesproken "dat U de kracht zou ontvangen" - werd er in orthodox-christelijke kringen geprotesteerd tegen uw nieuwe formulering.

Wij hebben het destijds niet nodig geoordeeld u uitdrukkelijk onze instemming met uw tekst kenbaar te maken, temeer niet omdat het antwoord van de minister-president op de bezwaren in de Tweede Kamer van oktober 1973 door ons alleszins redelijk en overtuigend werd geacht.

Nu evenwel in bepaalde kringen wordt geageerd om de slottekst te herstellen in de traditionele godsdienstige zin, willen wij niet nalaten u te doen weten, dat wij het in hoge mate zouden betreuren, indien u zou terugkeren van de weg die naar onze overtuiging terecht gaat in de richting van objectivering van levensbeschouwelijke elementen in officiële documenten.

Op zichzelf achten wij het bedenkelijk indien een levensbeschouwelijk onpartijdig regeringscollege aan het slot van een discutabel politiek document als de troonrede uiteraard is, aan het parlement - dat de schakeringen van geloof en levensovertuiging van ons volk weerspiegelt - kracht en wijsheid toewenst met verwijzing naar een bron die voor een belangrijk deel van die volksvertegenwoordiging geen betekenis toegekend mag worden.

Anderzijds - ook in het geval dat er staatsstukken worden geproduceerd waarin elementen van nationaal éénheidsbeleven tot uitdrukking worden gebracht (wij denken daarbij onder meer aan Koninklijke Boodschappen waarmee wetsontwerpen aan de Staten-Generaal worden aangeboden) - achten wij het evenzeer onjuist dat met de godsdienstige termen, die slechts geldigheid voor een deel van ons volk hebben, de indruk wordt gewekt dat de Nederlandse overheid zou menen haar kracht, wijsheid of éénheidsbeleven alléén te kunnen ontleenen aan een goddelijke almacht. Dat vertekent het beeld van de gevarieerde gezindheden in ons volk en het negeren van dát feit is grievend voor een zeer groot deel van ons volk, dat niet minder toewijding aan de dag legt voor de algemene zaak, maar er diep van overtuigd is mogelijke kracht, wijsheid en éénheidsbeleven uit andere bronnen te putten dan uit een goddelijke almacht.

Wij dringen er bij uw college op aan de richting te blijven volgen die de minister-president onder woorden bracht in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in oktober 1973, namelijk te streven naar formuleringen waarin zoveel mogelijk mensen zich kunnen herkennen.

21. Abortus provocatus (oktober 1974)

Naar aanleiding van de brief van de R.K. Bisschoppen betreffende abortus provocatus gaf het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond op 18 oktober 1974 de volgende verklaring uit:

Onverantwoordelijk en intolerant.

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond heeft met ontsteltenis kennis genomen van de brief van de R.K. Bisschoppen betreffende abortus provocatus. Hierdoor hebben de bisschoppen vele stappen teruggezet in een verheugende ontwikkeling die de laatste jaren in toenemende mate leidde tot wederzijds begrip.

Hun brief getuigt van een onverdraagzaamheid ten opzichte van anders-

denkenden, die wij niet meer voor mogelijk hadden gehouden. Dat zij daarbij zo ver durven te gaan, dat zij hun ideeën door middel van wetgeving dwingend voor willen schrijven aan die andersdenkenden is onverdraaglijk.

Alhoewel onze verontwaardiging in eerste instantie wordt gevoed door de intolerantie die de bisschoppen demonstreren ten aanzien van andersdenkenden, willen wij tegelijkertijd niet voorbijgaan aan wat zij geschreven hebben aan hun geloofsgenoten.

Door hun stellingname trachten zij een ontwikkeling terug te dringen waarbij de gelovigen in toenemende mate vanuit hun eigen geweten en verantwoordelijkheid handelen.

Door hun brief hebben de bisschoppen vele geloofsgenoten weloverwogen in grote gewetensnood gebracht. Zij zijn de verantwoordelijkheid uit de weg gegaan voor de maatschappelijke en psychische consequenties van hun stellingname.

Als hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond noemen wij dit gedrag onverantwoordelijk en intolerant.

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond heeft op 23 mei 1972 zijn standpunt ten opzichte van abortus provocatus kenbaar gemaakt. Daarin werd geconcludeerd dat het onderbreken van zwangerschap als laatste middel om geboorte van een niet gewenst kind te voorkomen, moet blijven voorbehouden aan de vrije beoordeling van de rechtstreeks belanghebbende vrouw. Deze dient zonodig daarbij te kunnen worden geholpen.

Wettelijke regelingen mogen niet tot gevolg hebben dat gevaren voor lichamelijke en geestelijke gezondheid ontstaan. Het is dan ook van groot belang dat belemmeringen voor artsen om aan uitvoering van abortus provocatus mee te werken uit onze wetgeving verdwijnen.

De recente bisschoppelijke brief over abortus provocatus geeft het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond thans aanleiding uitdrukkelijk iedere poging te ondersteunen om onze wetgeving in deze humaniserende zin te herzien.

22. Abortuskliniek Bloemenhove (oktober 1974)

Het presidium van het Humanistisch Verbond zond op 24 oktober 1974 een telegram aan de Raad van Ministers van de volgende inhoud:

"Het presidium van het Humanistisch Verbond heeft met grote verontusting kennis genomen van de stappen die met goedkeuring van de minister van Justitie tegen de abortuskliniek Bloemenhove te Heemstede worden genomen.

Het presidium verwijst voor het standpunt van het Verbond over abortus naar de recentelijk gepubliceerde verklaring van het hoofdbestuur.

Nu nieuwe wetgeving op dit terrein zich in een vergevorderd stadium van voorbereiding bevindt enerzijds en in Bloemenhove volgens de geneeskundig inspecteur van de volksgezondheid medisch verantwoord wordt gehandeld anderzijds, is een gerechtelijke vervolging op dit moment onverantwoord, niet geboden en een slag in het gezicht van voorstanders van een ruimere wetgeving.

Het presidium doet dan ook een zeer dringend beroep op de regering iedere verdere daad van vervolging in dit geval te beletten.

23. Brief aan de Ambassadeur van Saoedi-Arabië (maart 1975)

Selon la presse Neerlandaise l'ajournement de la visite de M. le Ministre des Affaires Etrangères du Royaume des Pays-Bas à Son Altesse Royale l'Auguste Roi Faisal Iba Abdoul Azziz, vous a donné lieu à déclarer que l'entrée à Saoedi-Arabië de non-croyants soit interdite en vertu des préceptes du Coran. Nous apprécierions hautement si vous voudriez avoir l'amabilité de nous communiquer si ces nouvelles sont correctes et dans l'affirmative nous vous saurions gré de nous transmettre de plus amples éclaircissements. Veuillez agréer, M. l'Ambassadeur, nous vous prions l'expression de notre haute considération.

24. Telegram aan President Trudeau van Canada (april 1975)

Re Morgentaler-trial

Urge you for tolerance sake to foster clemency would appreciate promotion modification abortionlaws.

25. Overwegingen inzake gijzeling^{x)} (november 1975)

I

De opluchting die na een onbloedig afgelopen gijzeling wordt gevoeld vormt een natuurlijke reactie. Indien de levens van de gegijzelden zijn geruimd voor de inwilliging van eisen van de gijzelaars is er echter méér gebeurd dan "een redding van mensen in acuut levensgevaar". Er is in de eerste plaats tenminste een beduidende hoeveelheid leed toegebracht aan mensen die niet specifiek iets hebben misdaan waardoor zij voor zulk een bejegening in aanmerking kwamen. Vervolgens: van de hoogste instanties van onze rechtsstaat uit is deze ongefundeerde leedtoediening niet alleen niet afgeweerd en bestraft, maar er is profijt verschaft aan daders die, in vrijheid gelaten, zo spoedig mogelijk hun wandaad kunnen herhalen. Tenslotte levert een voor de gijzelaars voordelig akkoord met de overheid steun aan een misdadige methodiek tot dwingelandij.

II

Er worden wel twee argumenten aangevoerd, die het toegeeflijk akkorderen met gijzelaars pogen te rechtvaardigen. Het pragmatisch argument: dat er dan toch maar mensenlevens zijn gespaard blijkt bij nader inzien een opportunistisch argument te zijn, doordat genegeerd wordt dat na een 'opgeloste' gijzeling onder vrijdom van de daders, terstond anderen in gevaar verkeren en wel in toenemende mate omdat de akkoorden de methode van gijzelen aanmoedigen en er geen enkele garantie is dat er niet iets "mis" zal gaan. Het subjectivistische argument: dat men zich geheel moet vereenzelvigen met het lot van de gegijzelden en hun verwanten, zeggende dat het gemakkelijk is te oordelen indien geen familie of verwanten betrokken zijn, is van dezelfde natuurlijkheid als de opluchting over de "goede" afloop, maar daardoor ook even beperkt en bovendien - door de schijn van een theorie te zijn - buitengewoon gevaarlijk.

- De -

x) Hen die de gijzeling verrichten noemen wij hier: gijzelaars.
De slachtoffers: gegijzelden.

De voorwaarde voor het tot stand komen van zuivere oordelen in het algemeen en van rechts-oordelen in het bijzonder, is: weloverwogen objectiviteit, de inspanning met name om afstand te nemen van emoties en vóór-oordelen.

Aanvaarding van emotionele betrokkenheid als uitgangspunt en als toetssteen voor het oordeel miskent fataal het wezen van het oordelen: onderscheiden, dat is afstand nemen teneinde terzake dienende factoren te overzien.

III

Er is anderzijds een argumentatie die een rechtvaardiging van de gijzelaar tracht te funderen met verwijzing naar de sociaal-economische omstandigheden van waaruit het middel van de gijzeling wordt gehanteerd. De term die daarbij wordt ingevoerd luidt: structureel geweld.

De gijzelaar zou met zijn gewelddaad van de gijzeling reageren op "geweld" dat hem werd aangedaan: onderdrukking, onvrijheid, ontheemding, armoede-gekaracteriseerd als structureel geweld: vormen van onrecht voortvloeiende uit de structuur van de samenleving. De gijzeling zou dan eigenlijk een daad van zelfverdediging zijn van onderdrukten in een overmachtssituatie tegen passieve of actieve medeplichtigen aan onderdrukking. De sociale gerechtigheid is een onvoltooide zaak in de wereld, maar de term "structureel geweld" is misleidend, suggereert brede opzettelijkheid en voert door de manipulatie met het begrip geweld - waar willekeurig gegijzelden in het geding zijn - een collectieve verantwoordelijkheid in, die elke wezenlijke rechtsgedachte ondergraaft. Zoals Hannah Arendt zegt: "Zodra iedereen schuldig wordt verklaard, is niemand meer schuldig te achten". Nochtans mag de afwijzing van het gebruik van de term "structureel geweld" als poging tot rechtvaardiging van dodelijk geweld of dreiging daarmee bij gijzeling, ons niet doen voorbijzien aan situaties waarin een terroristisch regiem de onderdrukten in uiterste wanhoop kan drijven tot geweld en chantage op het leven tegen de tiran of zijn trawanten. Dodelijk geweld en ook de gijzeling van politieke tegenstanders in een sfeer van onderdrukking, onrecht en terreur kan een uiterst middel zijn van zelfverdediging. Aan de zedelijke rechtvaardiging van zulk een beroep op overmacht kan men zich echter dan niet onttrekken door alleen maar te verwijzen naar de situatie van onrecht en terreur.

IV

Humanisten verwerpen de gijzeling - op grond van hun diepste zedelijke besef - als een misdaad van de ergste soort.

De karakteristiek: "misdaad van de ergste soort" is gebaseerd op het klassieke zedelijke vonnis: het behandelen van een mens als middel slechts en niet als doel, in dit geval niet alleen het gebruiken - uitbuiten - van menselijke arbeid, het manipuleren van een mens in een politieke machtsstrijd, maar het moedwillig inzetten van menselijk leven zonder meer, speculerend op het mededogen van anderen.

De stelling is dan ook onontkoombaar, dat het wijken voor deze afpersing op het leven in de strikste zin van het woord, onaanvaardbaar is: dat géén ruilakkoord - waarin begrepen de vrijheid van de daders - waarbij de waardigheid van de menselijke persoonlijkheid is vernederd tot materiele ruilwaarde, kan worden geaccepteerd.

Maar op dit moment doen zich twee kwesties voor die niet gepasseerd kunnen worden: het probleem van het toepassen van geweld door de overheid en het probleem van de onderhandeling.

V

Geweld en dwang uitgeoefend als uiterste middelen van het gezag vinden hun fundering als recht van de macht in zoverre deze de macht van het recht blijkt te zijn, doordat niet het feit maar inhoud van die macht als legitimatie wordt aangevoerd en bovendien die inhoud voortdurend ter discussie en ter herziening openstaat. Maar als handhaving van de rechtsovertuiging noopt tot uiterste middelen van dwang en geweld tegenover de gijzelaars, waarin is dan de rechtsgrond gelegen voor het eventueel onvermijdelijk verwonden of doden van gegijzelden? Nadert hier de positie van de rechtshandhaver niet in aanzienlijke mate die van de gijzelaar, die wij verwijten menselijke individuen als middel en niet als doel te gebruiken? Dit is het standpunt van hen die ieder risico van bloedvergieten van onschuldigen afwijzen. Het verschil komt aan het licht van de doelstelling. De gerechtigheid is een essentiële voorwaarde van menselijk leven, dat in het beleven van waarden het animale stadium van bestaan heeft overstegen. "Als de gerechtigheid niet meer bestaat dan heeft het leven geen zin meer" (Kant).

De idee der gerechtigheid duidt een complex van menselijke idealen aan, waarin gelijkwaardigheid, verdraagzaamheid, verbondenheid en vrijheid beleefd worden als waarden zonder welke de mens van angst en vernedering wil sterven om niet terug te vallen in de bestaanswijze van het oerwoud. Voor de mens die in het beleven van zedelijke waarden zijn existentie bewust is, is het biologisch leven niet het hoogste goed. In de strijd voor de gerechtigheid wordt in de individuele mens - die eventueel, onvermijdelijk als slachtoffer valt - de mensheid gediend.

VI

Deze gedachtengang brengt ons direct naar het tweede probleem. De straffe rechtsuitoefening, zo nodig met middelen van dwang en geweld, ten aanzien waarvan hiervóór de rechtvaardiging is gepoogd te leveren, zou twijfel kunnen verwekken omtrent de toelaatbaarheid van "omzichtig beleid" en "akkorderen" met de gijzelaars. Dit is het standpunt van "niet praten maar doen". Een cultuur, die zoals gezegd in het beleven van zedelijke waarden zich haar ware existentie bewust is, kan moreel niet veronachtzamen dat zij met inzicht, kennis en vaardigheid een bepaald stadium van mogelijkheden heeft bereikt, ook mogelijkheden van overreding. Het inzicht in en het begrip voor de motivatie van hen die onder de druk van sociaal-economische en politieke omstandigheden tot misdadig geweld komen noopt tot de grootst mogelijke behoedzaamheid en het uiterste geduld in de behandeling van een dreigende ramp. Daarbij is het zedelijk niet aanvaardbaar de moderne verfijnde technieken van gesprek en overreding - ten bate van het recht - terzijde te schuiven in een ongerechtvaardigde haast om misdadigers uit te schakelen.

VII

Maar er is een grens te stellen. Die grens ligt daar waar misdadigers in vrijheid zouden ontkomen, geneigd tot herhaling. Aan die grens mag de overheid - op grond van bovenstaande overwegingen - offers vragen.

Rechtsgenoten - in het bijzonder organisaties ener levensovertuiging, als het Humanistisch Verbond - behoren bij gelegenheid de overheid ondubbelzinnig kenbaar te maken dat zij de bevoegdheid van die overheid tot een eventueel radicale rechtsuitoefening onder gebruik van dwang en geweld op zedelijke gronden ondersteunen.

26. Ontwerp van wet gewetensbezwaren militaire dienst (maart 1976)

Het presidium van het Humanistisch Verbond heeft in een brief aan de Leden van de Tweede Kamer kritiek geleverd op het gewijzigd ontwerp van wet gewetensbezwaren militaire dienst.

De nieuwe erkenningsgronden worden niet toereikend geacht. Gepleit wordt voor een formulering volgens welke alle onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen militaire dienst voor erkenning in aanmerking kunnen komen.

Voorts wordt aanbevolen de in het ontwerp voorgestelde vereenvoudigde vorm van toetsing onder alle omstandigheden te handhaven. Het ontwerp houdt in, dat o.m. in geval van oorlogsgevaar kan worden overgeschaakeld op een wijze van toetsing zoals tot nu toe gebruikelijk is.

27. De drie van Breda (maart 1976)

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond betreurt het, dat de Raad van Kerken in Nederland de discussie over de Drie van Breda weer heeft geopend. Ten onrechte is daarbij de suggestie gewekt als zou met het Verbond overleg zijn gepleegd.

Het hoofdbestuur heeft geen enkele aanleiding af te wijken van zijn eerdere opvatting die in 1972 is bekendgemaakt.

Het hoofdbestuur is als destijds niet eenstemmig in zijn mening omtrent het gratiëren van de Drie van Breda.

Een belangrijke meerderheid van het hoofdbestuur is evenwel van mening, dat het leed van de overlevenden te groot is om vrijlating van de drie oorlogsmisdadigers te ondersteunen.

28. Congres-uitspraak over de kernenergie-problematiek (mei 1977)

Het Congres van het Humanistisch Verbond op 14 en 15 mei 1977 in Zwolle bijeen;

met grote zorg vervuld over de overlevingskansen, de toenemende behoefte aan energie in 't bijzonder de risico's verbonden aan de toepassing van kernenergie;

van oordeel dat naast risico's voor overleving vooral aan de orde zijn risico's voor de menselijke waardigheid en ontplooiingskansen, die het gevolg zijn van politieke dwangmaatregelen ter beveiliging;

is van mening dat,

- a) het energiegebruik in de rijke landen drastisch moet worden afgeremd;
- b) het onderzoek naar waarborgen voor de veiligheid rond de kernenergie en naar de toepassing van andere energievormen krachtig moet worden bevorderd;

- c) de ontwikkeling van kweekreactoren onvoorwaardelijk dient te worden gestopt;
 - d) het aantal conventionele kerncentrales niet dient te worden uitgebreid en geen splijtstoffen dienen te worden geëxporteerd, totdat voldoende zekerheid is verkregen omtrent de veiligheid en omtrent internationale waarborgen voor uitsluitend vreedzaam gebruik;
- verzoekt het hoofdbestuur deze motie ter kennis te brengen van regering, parlement, publiek, Verenigde Naties en I.H.E.U. en de Beweging Stop Atoomplannen; en gaat over tot de orde van de dag.

29. Neutronenbom (september 1977)

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond verzoekt regering en parlement: al het mogelijke te doen opdat ons land, ons volk noch ons bedrijfsleven wordt betrokken bij of medewerking verleent aan het tot stand komen, het produceren, transporteren of opslaan en het directe of indirecte gebruik van de neutronenbom, tevens:

alles in het werk te stellen opdat dit wapen - evenals andere kernwapens en geofysische wapens - bij internationaal verdrag verboden wordt.

Wij kunnen en mogen in beginsel niet berusten in de aanvaarding van de oorlog als politiek middel. Wij pleiten met kracht voor een speciale stellingname inzake de neutronenbom.

Deze is - in strijd met vergoelijkende beweringen - niet "schoon" en niet nauwkeurig, vernietigt mensen en dieren onder afgrijselijk lijden en ruïneert het nageslacht. Bovendien zal het gebruik van de neutronenbom de drempel tot het toepassen van andere nucleaire wapens verlagen.

30. Telegram aan de Regering van de Zuid-Afrikaanse Republiek (oktober 1977)

Protesteren krachtig tegen de jongste, door uw regering, getroffen discriminerende maatregelen.

31. Kernwapens (september 1978)

De verontrusting rond de neutronenbom heeft de dreiging van de kernbom weer in het middelpunt van de belangstelling geplaatst. De verschrikking van de strategische kernmachten houdt weliswaar een element van evenwicht in dat tot nu toe grote kernoorlogen voorkomen heeft, maar dat geldt slechts, als geen van de partijen (tijdelijk) een beslissend overwicht heeft.

Bovendien maakt de verbreiding van de kern-techniek dit evenwicht steeds wankeler. Men kan stellen dat de conventionele bewapening in zijn modernste vormen even afgrijselijk is als de kernwapenen. Daarom kan men ook niet berusten in de aanvaarding van de oorlog als politiek middel en dienen de oorzaken daarvan in de vorm van belangen- en machtstegenstellingen en van maatschappelijke, psychische en geestelijke factoren te worden aangepakt. Oorlog is een gevolg, geen oorzaak. Toch pleiten we met kracht voor een afzonderlijke stellingname inzake kernwapenen omdat ze niet alleen op zichzelf verschrikkelijk zijn, maar ook een catastrofale en onherroepelijke uitwerking hebben op de erfelijke kwaliteit van mens, dier en plant.

De neutronenbom, die mensen onder afschuwelijk lijden vernietigt maar goederen en wapens spaart, wordt "schoon" genoemd. De uitwerking van tactische miniwapens is "schoon", nauwkeurig en beperkt. Maar hun gebruik overschrijdt de fatale grens van de kernbewapening en zal een totale kernoorlog uitlokken.

Daarom doen we een beroep op het Nederlandse volk, parlement en de regering en met alle kracht, met name bij de Verenigde Naties, voor te ijveren dat kernwapens bij internationale overeenkomst buiten de wet worden gesteld.

Publikaties van het Humanistisch Verbond 1966 - 1978

Rapporten

DE AANSTOOTGEVERS het mensbeeld in de hedendaagse literatuur. Rapport uitgebracht door een commissie, ingesteld door de Humanistische Stichting Socrates (1966, 31 blz.)

HET OPENBAAR EN DAARMEE GELIJK TE STELLEN ONDERWIJS, een verkennend onderzoek naar de plaats van kennis van geestelijk leven; godsdienstonderwijs en humanistisch vormingsonderwijs. Studiecommissie Doelstelling Algemene School (1966, 20 blz.)

HET OPENBAAR EN DAARMEE GELIJK TE STELLEN ONDERWIJS, poging tot een geestelijke fundering. Studiecommissie Doelstelling Algemene School (1966, 15 blz.)

HET GEZAG - A.D. Belinfante, G.E. Langemeijer, L. van Gelder, P. Smits. Verslag van twee conferenties georganiseerd door de Humanistische Stichting Socrates (1968, 38 blz.)

HUMANISME EN ARBEID, een poging tot humanistische waardering van de arbeid. Rapport van een commissie ingesteld door de Humanistische Stichting Socrates (1968, 52 blz.)

RAPPORT VAN EEN ONDERZOEK NAAR DE PERSOONLIJKHEID VAN DE VAN JONGSAF BUITENKERKELIJKE HUMANIST, ingesteld door het Humanistisch Instituut voor Sociaal Onderzoek (1968, 48 blz.)

ECHTSCHIEDING. Rapport uitgebracht door een commissie ingesteld door de Humanistische Stichting Socrates (1969, 21 blz.)

RAPPORT VAN EEN ONDERZOEK NAAR DE MOTIEVEN VOOR HET OPZEGGEN VAN HET LIDMAATSCHAP VAN HET HUMANISTISCH VERBOND, ingesteld door het Humanistisch Instituut voor Sociaal Onderzoek (1969, 56 blz.)

BELEIDSNOTA, aangeboden door het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond aan het congres in vergadering bijeen in mei 1969 te Utrecht (86 blz.)

HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING - P.A. Pols (1969, 23 blz.)

STRAFRECHT EN SEXUALITEIT, verslag van de gelijknamige conferentie georganiseerd door de Humanistische Stichting Socrates (1970, 39 blz.)

RAPPORT VAN EEN ENQUETE GEHOUDEN ONDER DE BEZOEKERS AAN HET COORNHERTHUIS TE DRIEBERGEN, ingesteld door het Humanistisch Instituut voor Sociaal Onderzoek (1970, 16 blz.)

HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING IN DE STRIJDKRACHTEN, NU EN STRAKS, een nota van de Dienst Geestelijke Verzorging voor militairen (1970, 31 blz.)

HUMANISTISCHE NOTITIES BIJ DE OPVOEDING, concept-rapport van de werkgroep ingesteld door de Humanistische Stichting Socrates (1972, 51 blz.)

Concept-RAPPORT INZAKE BEPERKING VAN PRODUCTIE EN CONSUMPTIE van de gelijknamige werkgroep ingesteld door het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond (1973, 50 blz.)

DISCUSSIONOTA OVER HET BEVOLKINGSVRAAGSTUK van de gelijknamige werkgroep ingesteld door het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond (1973, 68 blz.)

MENS EN KRIJGSMACHT, een nota van de Dienst Geestelijke Verzorging voor militairen (1973, 63 blz.)

CENTRALE REGISTRATIE VAN PERSOONLIJKE GEGEVENS, rapport van een commissie ingesteld door het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond (1974, 49 blz.)

Rapporten (vervolg)

DE SAMENWERKINGSSCHOOL-rapport, opgesteld door de Studiecommissie Doelstelling Algemene School, uitgave Wolters-Noordhoff, Groningen (1974, 63 blz.)

WELVAARTSDALING IN EEN ZICH ONTWIKKELENDE SAMENLEVING, basisdokument voor het Symposium over de overlevingsproblematiek op 8 en 9 februari in het Groothandelsgebouw te Rotterdam (1974, 39 blz.)

Verslagboek NATIONALE ECOLOGIE-CONFERENTIE, Prof.dr. E.W. Hommes en Drs. G. Nyland (1975, 160 blz.)

HUMANISTISCHE GEDACHTEN OVER GEWELD, (1977, 9 blz.)

Andere niet-periodieke publikaties

ECHT EN ONECHT IN GELOOF EN ONGELOOF - T.T. ten Have (1965, 3e druk, 16 blz.)

HUMANISTEN OVER OORLOG EN VREDE - Kwee Swan Liat, Libbe van der Wal, W. Wierd, P. Thoenes, H.J. Roethof, A.A. van Ameringen, B.W. Schaper (1965, 72 blz.)

DE DAG LIGT NOG VOOR ONS - J.P. van Praag (1965, 3e druk; 1966, 26 blz.)

MODERN HUMANISME - J.P. van Praag (1965, 3e druk, 30 blz.)

WAT IS EIGENLIJK HUMANISME? WAT DOEN DIE HUMANISTEN? - J.P. van Praag, Th.W. Polet (1965, 3e druk, 14 blz.; 1966, 12 blz.)

HET HUMANISME IN DE MODERNE WERELD - J.P. Mazure, H. Bonger (1965, 19 blz.)

HUMANISTISCH CREDQ - J.P. van Praag, H. Lips, P. Wiemers, J.A.T. Robinson, H.J. Heering; Uitgave Bureau Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging voor militairen (1965, 2e druk, 56 blz.)

WAT IS HUMANISTIEK? - J.P. van Praag (rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de humanistiek en de anthropologie van het humanisme aan de Rijksuniversiteit te Leiden, 1965, 23 blz.)

INVLOEDRIJKEN (1965, 73 blz.)

BEVRIJDEND HUMANISME - H. Lips (1965, 152 blz.; herdruk 1972, 182 blz.)

20 JAAR HUMANISTISCH VERBOND (1966, 47 blz.)

BEGINSEL EN DOEL VAN HET HUMANISTISCH VERBOND (1966, 10e druk, 16 blz.)

DIT WORDT GEDAAN! (1966, 4e druk, 24 blz.)

ONZE KINDEREN TUSSEN HUMANISME EN CHRISTENDOM - A.J. Groenman-Deinum (1966, 2e druk, 15 blz.)

UITDAGING EN ANTWOORD - J.C. Brandt Corstius, J.P. van Praag, H.J. Roethof (1966, 16 blz.)

DE STEM VAN HET HUMANISTISCH VERBOND 1946 - 1965 (1966, 43 blz.)

WAT BEN IK EIGENLIJK? (1966, 6e herdruk, 11 blz.)

Oriëntatie, serie HUWELIJK EN GEZIN; Uitgave Bureau Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging voor Militairen (1966/67, + 25 blz.):

1. Verkering en verloving
2. Trouwen
3. Gezinsvorming en opvoeding
4. Het gemengde huwelijk
5. Gezin en maatschappij

Oriëntatie, serie DE MENS EN ZIJN WERELD (1966/67, + 25 blz.)

1. Atoom en kosmos
2. Existentie
3. Evolutie
4. Autonomie
5. Relativiteit

HUMANISTEN OVER ECHTSCHIEDING - H.J. Roethof, M. Rood-de Boer, H.G. van Veen (1966, 31 blz.)

DE VRIJHEID VAN DE FILOSOFIE EN DE GEBONDENHEID VAN DE FILOSOOF - W. van Dooren (rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de wijsbegeerte vanwege de Humanistische Stichting Socrates aan de Technische Hogeschool te Delft op 19 oktober 1966, 26 blz.)

JEZUS VAN NAZARET - M.J. Vermaseren, A. Hulbosch, H. van Riessen, C.W. Mönnich, D.H. Prins, O. Noordenbos, A.L. Constandse, M.M. Poppers, G.A. Bashir, J. Bloemsma (1967, 108 blz.)

HET HUMANISTISCH VERBOND - A.L. Constandse, H. Bongers, J.P. van Praag, P. Spigt, W. van Dooren, H.J.J. Lips, T. van Grootheest, B.A. Willems, A.A. van Ruler, H.M.J. Oldewelt (1967, 141 blz.)

Oriëntatie, serie AZIATISCHE GODSDIENSTEN (1967/68, ± 25 blz.)

1. Islaam
2. Confucianisme/Taoïsme
3. Hindoeïsme
4. Boeddhisme

Oriëntatie, serie WERELDPROBLEMEN (1967/68, ± 25 blz.)

1. Het bevolkingsvraagstuk
2. Welvaart - armoede
3. Oorlog - vrede
4. Het rassenvraagstuk
5. Communisme en democratie

DE DOOD VERANDERT - C.J. Bleeker, Kwee Swan Liat, H. Berkhof, J. Sperna Weiland, A. Daan, P. Spigt, W. van Dooren, A. van Dantzig, L. van Gelder, Steven Membrecht, H. Lips (1969, 112 blz.)

HUMANISME - OOK UW KIJK OP HET LEVEN? -C.H. Schonk (1969, 95 blz.)

SEKS - H.F. Fortuin-Blitz, A.M.J. Knuttel-Holtappel, P.J.F. Dupuis, F.P. Witbaut, L.H. Levie, S. van der Kwast, C. van Emde Boas, R.R. Gras, W. Boissevain, J.M.R.A. Kijzer, W. Briët (1969, 1970, 133 blz.)

DE DAG LIGT NOG VOOR ONS, essays van humanisten - J.P. van Praag, H.J. Blackham, H. Bongers, J.C. Brandt Corstius, W. van Dooren, H. Freudenthal, E. Fromm, M. Marcovic, G. Petrovic, H.J. Roethof, A. Schaff, M.I. Spetter, P. Spigt, P. Thoenes, L. van der Wal (1969, 214 blz.)

ERASMUS REBEL TEGEN WIL EN DANK - Annet van Battum (1969, 142 blz.)

Oriëntatie, serie MENS EN POLITIEK (1970, ± 25 blz.):

1. Buitenparlementaire politiek
2. Kiezer en gekozene
3. Ideologie en politiek
4. Pers en politiek
5. Directe democratie

HALFWEG '60-'80 - P. Thoenes, S.L. Kwee, D. Scherpenzeel, J.W. Nobel, W. Brand, H.B.M. de Lange, P. de Hen, P.H. Vrijhof, A.J.H. Thiadens, H. Schaafsma, C.E. Ver-Voort, P.J.A. ter Hoeven, F.J. Methorst, C. van Emde Boas, P.B.M. Panhuysen, T.J. Kamphorst, J. Rogier (1971, 115 blz.)

Oriëntatie, serie MENS EN TOEKOMST (1972, ± 25 blz.):

1. Kritische toekomstkunde
2. Toekomstdenken
3. Medische en biologische zorg
4. Techniek en natuur
5. Internationale samenwerking

RAADSLIEDEN SCHRIJVEN, een bundel opstellen van de raadslieden Geestelijke Verzorging voor Militairen; Uitgave Bureau Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging voor Militairen (1972, 176 blz.)

WAAROM EEN VERBOND? (1972, 7 blz.)

UITGANGSPUNTEN EN DOELEINDEN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND - P. Spigt
(1973, 19 blz.)

AGRESSIE, een strip over geweld, drs. G.M.J. Bekkers, uitgave Bureau Hoofdraadsman Driebergen (1973, 97 blz.)

U HEEFT HET HUMANISTISCH VERBOND NODIG (1973, 4 blz.)

VERVREEMDING - A. Nieuwland, P. Hoedemaekers, H. van Aalten. uitgave Bureau Hoofdraadsman, Driebergen (1974, 51 blz.)

Dokumentatiemap VERVREEMDING - A. Nieuwland (1974, 33 blz.)

Dokumentatiecahier over HUMANISTISCHE PSYCHOLOGIE - A. Nieuwland (1974, 16 blz.)

Diskussiecahier over HUMANISTISCHE PERSPECTIEVEN (1975, 22 blz.)

W. van Dooren en A.L. Constandse ATHEISME, HUMANISME, SOCIALISME (1975, 152 blz.)
Uitgave Agon Elsevier

Dokumentatiemap KONFERENTIE HUWELIJK, GEZIN EN ALTERNATIEVE VORMEN, georganiseerd door de Stichting Socrates (1975, 40 blz.)

HET HUMANISTISCH VERBOND OVER DE POSITIE VAN DE VROUW IN DE SAMENLEVING overdruk van enige artikelen uit 'Humanist' en 'Rekenschap', jaargang 1973'74 (1975, 26 blz.)

Humanistische Geestelijke Verzorging: 'MEMENTO MORI' EEN ARTIKEL OVER STERVENSBEGELEIDING door M. Keessen-van Luyken. Uitgave Taakgroep G.V.V. (1975, 29 blz.)

Humanistische Geestelijke Verzorging HET AMBTSGEHEIM VAN DE GEESTELIJK RAADSMAN door J.G.F. Troost (1975, 46 blz.)

WAAROM EEN VERBOND? (1976, 7 blz.)

OVER HET MILIEU - G. Nyland. Uitgave Bureau Hoofdraadsman Driebergen. Drukkerij Brouwer offset b.v. (1976, 72 blz.)

IDENTITEIT EN NOODZAAK VAN GEESTELIJKE VERZORGING door C.H. Schonk. Overdruk uit 'Humanist' (1976, 18 blz.)

DE RELATIE TUSSEN LEVENSOVERTUIGING EN POLITIEK, red. J. de Leede, uitgave H.V. (1976, 24 blz.)

Dokumentatie t.b.v. belgisch-nederlandse konferentie over DE MOGELIJKHEDEN VAN HET HUMANISME IN HET GEESTELIJK-MAATSCHAPPELIJK KLIMAAT VAN DE KOMENDE TIJD stellingen van prof.dr. J. Goudsblom en prof.dr. H. Dethier (1976, 13 blz.)

"'T IS GEEN LEVEN ZONDER DE DOOD" door P. Spigt. Tekst van een toespraak gehouden op het congres van het H.V. op 14 en 15 mei 1977 te Zwolle (1977, 9 blz.)

BEROEPSCODE HUMANISTISCHE RAADSLIEDEN (november 1977, 10 blz.)

HUMANISTISCH PERSPECTIEF. Maatschappelijke doeleinden. Hoofdbestuur. (1977, 24 blz.)

HUMANISTISCH VORMINGSONDERWIJS VOOR DE BASISCHOOL, door Wieberen Koopmans (1977, 104 blz.)

ARBEID - Anneke Rooselaar. Uitgave Bureau Hoofdraadsman Driebergen. Drukkerij Brouwer offset b.v. (1977, 64 blz.)

INZAKE SPINOZA. Enkele opstellen bij de herdenking van de 300e sterfdag van Spinoza. Overdruk van het nummer maart 1977 van Rekenschap (1977, 50 blz.)

Diskussiecahier "HET HUMANISTISCH VERBOND EN DE JONGEREN" (1977, 27 blz.)

APPLIKATIEKURSUS H.V.O. door Wieberen Koopmans (1978, 99 blz.)

GESCHIEDENIS VAN HET HUMANISME IN NEDERLAND, door Dr. A.L. Constandse. Uitgever Kruseman, Den Haag (1978, 190 blz.)

GRONDSLAGEN VAN HET HUMANISME door J.P. van Praag. Uitgeverij Boom Meppel, Amsterdam (1978, 264 blz.)

TERREUR, uitgave Bureau Hoofdraadsman Driebergen (1978, 40 blz.)

DE BETEKENIS VAN DE FAKTOR ARBEID VOOR DE ZINGEVING AAN HET BESTAAN (1978, 28 blz.)

C.H. Schonk, "HUMANISME? OOK UW KIJK OP HET LEVEN?", (3e druk 1979, 95 blz., uitg. De Vrije Gedachte i.s.m. H.V.)

Periodieken

HUMANIST (tot 31 december 1970 'Mens en Wereld', veertiendaags blad voor alle leden.

REKENSCHAP, driemaandelijke uitgave van de Humanistische Stichting Socrates, tijdschrift voor wetenschap en cultuur

EGO, maandblad van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen. 1962, 1e jaargang; maandblad van en voor jongeren, uitgegeven door het Humanistisch Thuisfront

WOORD VAN DE WEEK, publikatie van de teksten van de radio-lezingen (opgeheven per 1-1-1974)

IN en OM, mededelingenblad voor alle leden. Opgegaan in 'Humanist' per 1-1-1973

KADER, tweemaandelijks blad voor de (vrijwillige) functionarissen van het Humanistisch Verbond (opgeheven per 1-1-1970)

INTERNATIONAL HUMANISM, driemaandelijke uitgave van International Humanist and Ethical Union

ONTMOETEN, tweemaandelijks tijdschrift van het groepswerk van het Humanistisch Verbond, redakteur A. Nieuwland. Eerste nummer: oktober 1974

Noot: De meeste van de hiervermelde publikaties zijn inmiddels uitverkocht.

420-440/DB/JdL/DB

september 1979